КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
Факультет філології
Кафедра української мови

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення навчальної дисципліни
«Теоретико-прагматичні аспекти лінгвістики »

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
предметної спеціальності А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Івано-Франківськ
2026

Навчальний курс «Теоретико-прагматичні аспекти лінгвістики» є комплексним: з одного боку він має за мету дати основні та необхідні знання із теоретичної лінгвістики, які формують та узагальнюють розуміння мови як системи, ознайомлюють із її структурою та суспільними функціями, з іншого боку, зорієнтований на актуалізації прагматичного компонента, що визначає її використання, сприйняття та розуміння мовною особистістю у процесі мовленнєвої діяльності. Навчальна дисципліна забезпечує формування не тільки засадничих лінгвістичних знань з теорії мови, а й навички інтерпретації мови як етнокультурного феномену, що має визначальне світоглядно-ціннісне та виховне значення у процесі формування та діяльності мовної особистості. Навчальна дисципліна «Теоретико-прагматичні аспекти лінгвістики» забезпечує концептуальну основу навчання мови, розуміння й використання її світоглядно творчого та виховного потенціалу, вміння виокремлювати, аналізувати та інтерпретувати семантико-функційні особливості лінгвальних компонентів, що визначають структуру мовної особистості.

Мета дисципліни – дати загальнотеоретичні необхідні знання про мову, її систему і структуру, рівні мови, її суспільні функції, мову як етнокультурний та історичний феномен; сформувати та закріпити навички аналізу етнокультурних джерел з погляду визначальних етнокультурних компонентів.

Завдання курсу:

- дати знання про лінгвістику як мовознавчу науку;

- забезпечити розуміння загальнотеоретичних лінгвістичних концепцій;

- дати розуміння мови, мовлення та мовленнєвої діяльності, роль мови як форми мислення, теоретичного та прагматичного аспектів мови;

- знати основні та проміжні рівні мови, традиційні та новітні лінгвістичні парадигми, традиційні та сучасні лінгвістичні науки;

- розуміти етнокультурну природу мови, її визначальну роль у формування національного менталітету;

- знати основні лінгвістичні концепції, ключові етнокультурні поняття;

- знати основні лінгвокультурні одиниці, вміти їх аналізувати та інтерпретувати;

- опрацювати етнокультурні джерела, визначити їхнє етнокультурне, світоглядно-ціннісне, мотиваційно-поведінкове значення.

Теми практичних занять

Пр. 1

Тема: Лінгвістика як наука.

1. Теоретичний аспект лінгвістики.
2. Мова як семіотична система. Мовні знаки.
3. Традиційні та новітні лінгвістичні парадигми.
4. Сучасне мовознавство: когнітивна лінгвістика, функціональна лінгвістика, комунікативна лінгвістика.
5. Інтерпарадигмальні лінгвістичні науки.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, підготувати реферативне повідомлення з теми.

Пр. 2

Тема: Теорія мови. Структура мови. Мова як суспільний феномен.

1. Теорія мови.
2. Основні і проміжні рівні мови. Основні і проміжні рівні мови.
3. Мова як дзеркало суспільства. Етнокультурний аспект мови.
4. Мова і мислення. Мова серед форм мислення.
5. Дихотомія мови і мовлення. Мовлення та лінгвістична прагматика.
6. Мова як система та структура.
7. Відношення між мовними одиницями. Ізоморфізм мови.
8. Основні рівні мови. Проміжні рівні мови.
9. Мова як суспільне явище.
10. Мова як історичний феномен.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, підготувати реферативне повідомлення з теми.

Пр. 3

Тема: Теоретико-методологічні засади етнолінгвістики. Прагматичний аспект етнолінгвістики. Основні етномовні поняття.

1. Етнолінгвістика. Етнолінгвістика та лінгвокультурологія.

2. Предмет та завдання етнолінгвістики. Зв'язок етнолінгвістики з іншими навчальними і науковими дисциплінами.

3. Мовна особистість як носій етнокультурної свідомості. Теоретико-методологічні засади етнолінгвістики.

4. В. фон Гумбольдт та Г. Штейнталь. Етнолінгвістичний аспект у вченні О. Потебні.

4. Прагматичний аспект етнолінгвістики. Основні етномовні поняття. Методологія дослідження етномовного компонента у структурі мовних одиниць.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, підготувати реферативне повідомлення з теми.

Пр. 4.

Тема: Міфологема в системі лінгвокультурологічних знань. Символи як лінгвокультуреми.

1. Поняття міфологеми. Структура називальних та дескриптивних міфологем.
2. Вселюдські та національні міфологеми. Українські міфологеми.
3. Українська гуцульська міфологія.
4. Лінгвістична та етнолінгвістична природа символу. Структура символу. Джерела символів.
5. Типологія українських символів за сферою відображення.
6. Універсальні та релігійні символи. Українська етномовна авторська символіка. Символізація сучасного світу.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, підготувати реферативне повідомлення з теми.

Пр. 5

Тема: Ключові концепти мовної картини світу українця. Меми українського суспільства як діяльнісні орієнтири.

1. Поняття концепту. Концепт і символ. Структура концепту.

2. Лінгвокультурний аспект концептосфери етносу. Універсальні концепти.
3. Українські концепти у фольклорному тексті.
4. Українські концепти авторського дискурсу.
5. Поняття мема. Сфера функціонування мемів.
6. Структура мемів, їхня роль у формуванні суспільної свідомості.
7. Аксіологічний аспект мемів. Конструктивні і деструктивні меми.
8. Універсальні меми. Меми українського соціуму.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, підготувати реферативне повідомлення з теми.

Пр. 6

Тема: Узагальнення. Підсумкова к.р.

1. Ключові поняття теоретичної лінгвістики.
2. Різноаспектна природа мови.
3. Системно-структурні особливості мови.
4. Етнолінгвістичний аспект мови, мова як ментально-світоглядна основа свідомості.
5. Основні конститутиви мовної особистості.

Форми роботи: опитування, дискусія, реферативне повідомлення, усна рецензія, коментар, формулювання проблемних запитань.

Написання к.р.

Завдання (опрацювання програмового матеріалу з теми, самостійна робота):

Опрацювати матеріал лекцій, опрацювати матеріал підручників з теми, опрацювати програмові вимоги курсу, підготуватися до контрольної роботи.

Теми рефератів:

1. Інтерпарадигмальні лінгвістичні науки.
2. Мова як знакова система: порівняльна типологія мовних знаків.
3. Мова як дзеркало суспільства. Особливості функціонування мови в інформаційному суспільстві.
4. Мова як інструмент і форма мислення. Дихотомія мови і мовлення.
5. Етнолінгвістичні одиниці у фантастичних (чарівних) казках.
6. Символи в українських піснях про кохання.
7. Українські меми в прислів’ях та приказках.

8. Загальнонаціональні символи в поезії Т. Шевченка.
9.: Ключові концепти сучасного політичного дискурсу.
10. Меми сучасної української молоді.
11. Концепт *душа* в українській фольклорно-літературній традиції.
12. Символіка кольору в українському фольклорі.
13. Реферативний огляд підручників: Шарманова Н. Етнолінгвістика : навчальний посібник для студентів факультету філології. Кривий Ріг: НПП Астерікс, 2015. 192 с.; Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра, 2007. 264 с.

Вимоги до реферату:
1) технічні: обсяг – до 0,5 др. арк., Times New Roman, 14, вирівнювання тексту за шириною, інтервал 1,15 чи 1.5, нумерація сторінок, план чи зміст, відповідність структури і композиції темі, література та джерела;
2) змістові: загальна характеристика теми, ключові та дискусійні положення, огляд та аналіз пам'яток, опис та аналіз мовного матеріалу, висновки.

Форма контролю та оцінювання

Підсумковий контроль успішності здійснюється за результатами усіх форм та видів робіт упродовж опрацювання курсу, загальна позитивна оцінка яких складає сумарно не менше 50 балів.

Форма контролю: залік, максимальна оцінка – 100 балів.

Оцінку складають такі компоненти:

30 балів – оцінка за практичні заняття;

30 балів – контрольна робота;

25 балів – самостійна робота;

15 балів – інд. завдання.

Письмова контрольна робота складається з трьох питань теоретико-практичного характеру: термін написання роботи – 6 практичне заняття.

Програмові вимоги

Теорія мови як наука і навчальна дисципліна.
Мова як знакова система. Типологія знаків.
Мовні знаки.
Мова і мислення. Мова серед форм мислення.
Дихотомія мови і мовлення.

Мова як система. Мова як структура.
Лінгвістика як мовознавча наука.
Основні лінгвістичні поняття.
Відношення між мовними одиницями. Ізоморфізм мови.
Рівні мови. Основні рівні мови.
Проміжні рівні мови.
Суспільна природа мови та її функції.
Соціальні форми мови: загальнонародна, літературна, групова.
Мова як дзеркало суспільства.
Етнокультурний аспект мови.
Мова як історичне явище та історичний чинник. Еволюція мови.
Причини мовних змін.
Прогрес мови і прогрес народу.
Етнолінгвістика як мовознавча наука.
Об'єкт і завдання етнолінгвістики.
Основні етнолінгвістичні поняття.
Етнолінгвістика та лінгвокультурологія.
Структура мовної особистості як носія етнокультурних знань.
Загальне і етнічне в структурі мовної особистості.
Аксіологічний аспект лінгвокультурологічних понять.
Етнокультурні одиниці як семіотична сфера мовної особистості.
Мова як національний і духовний феномен у працях німецьких лінгвістів В. Гумбольдта та Г. Штейнталя.
Етнолінгвістичний аспект у вченні О. Потебні.
Етнолінгвістичний аспект у концепціях сучасних мовознавців.
Прагматичний аспект етнолінгвістики. Основні етномовні поняття. Методологія дослідження етномовного компонента у структурі мовних одиниць.
Поняття міфологеми. Сакральний зміст міфологем.
Структура називальних та дескриптивних міфологем.
Вселюдські та національні міфологеми. Українські міфологеми.
Українська гуцульська міфологія.
Використання етномовних міфологем у педагогічній роботі.
Поняття символу, його структура. Природа символу.
Етнолінгвістична природа символу. Джерела символів.
Символічне в природі мовного знака, зумовленість символізації у мовній картині світу.
Універсальні та релігійні символи.
Типологія українських символів за сферою відображення.
Ключові символи українського народу, їхній етнічний компонент.
Основні групи символів та їхня семантична та світоглядна структура.

Символи у фольклорі. Символи в художній літературі.
Символізація сучасного світу.
Використання мовних символів у педагогічній роботі.
Поняття концепту. Концепт і символ.
Структура концепту. Сакральне і профанне у концептосфері етносу.
Лінгвокультурний аспект концептосфери етносу.
Універсальні концепти. Основні національні концепти. Роздвоєність концептуальної сфери українства.
Українські концепти у фольклорному тексті.
Українські концепти авторського дискурсу.
Використання етноконцептів у педагогічній роботі.
Поняття мема. Лінгвальні меми. Меми як елементи мовної особистості.
Структура мема. Профанне у мемах.
Загальні та національні меми як феномени інформаційного суспільства.
Опозиційні меми. Морально-етичний аспект мемів.

Література

1. Барчук В. Сакральне і профанне в концептуалізації часу: лексико-семантичний аспект. Прикарпатський вісник НТШ „Слово”. Вип. 2 (26). Івано-Франківськ, 2014. С. 9-16.
2. Барчук В. Культурологічний аспект етнолінгвістики. Прикарпатський вісник НТШ „Слово”. Вип. 3 (47). Івано-Франківськ, 2018. С. 73-85.
3. Барчук В. Про деякі суспільні меми сучасних українців. Українознавчі студії. №.19. Івано-Франківськ, 2018. С. 32-40.
4. Барчук В. Десакралізація ключових концептів в сучасному суспільному мовленні. Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов’янський дискурс: збірник наукових праць. Вип. 22 (821). Чернівці, 2019. С 58-63.
5. Барчук В. Мовна особистість Василя Стефаника: світ крізь призму життя і творчості. Василь Стефаник: інтерпретації / за ред. Степана Хороба. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2023. С. 558-580.
6. Барчук В. Гуцульська космогонічна легенда: етнолінгвальний вимір. Вісник НТШ „Слово”. № 18 (69). Івано-Франківськ, 2023. С. 45-54.
7. Структура мовної особистости: психолінгвістичний та етнолінгвістичний аспекти. Українська мова. 2025. № 1 (93). С. 3-23. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр „Академія”, 2004. 342 с.

8. Бацевич Ф. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2008. 240 с.
9. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посіб. К.: Знання. 2010. 380 с.
10. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика. Київ: Довіра, 2007. 264 с.
11. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки. Київ: Вища школа, 1985. 215 с.
12. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2003. 463 с.
13. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: підручник. Київ: Академія, 2006. 424 с.
14. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія. Київ: Вища школа, 2008. 327с.
15. Кононенко В.І. Концепти українського дискурсу. Київ; Івано-Франківськ, 2002.
16. Кононенко В.І. Символи української мови. Івано-Франківськ, 1996.
17. Потапенко О.І. та ін. Українська лінгвокультурологія. Київ: Міленіум, 2015. 350 с.
18. Потебня О.О. Актуальні питання мови та культури. Київ, 2004.368с.
19. Семчинський С.В. Загальне мовознавство. Київ, 1996. 416 с.
20. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 559 с.
21. Шарманова Н. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету філології. Кривий Ріг: НПП Астерікс, 2015. 192 с.
22. Armstrong B. G. Sociolinguistic interference and intercultural coorientation Human Communication research. Cambridge: Cambridge University Press, July, 2001. №3, Vol. 27. P. 350-381.
23. Blackmore S. Meme Machine. Oxford University Press. 1999. 264 p.
24. Brodie R. Virus of the Mind. The New Science of the Meme. Hay House, 2009. 249 p.
25. Dawkins R. The Selfish gene. 30 anniversary edition. Oxford University Press. New York, 2006. 385 p.
26. Palmer Gary B. Toward a Theory of Cultural Linguistics. Texas: Texas University Press, 1996. 348 p.

27. Sharifian F. Cultural Conceptualisations and Language: Theoretical Framework and Applications. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2011. – 238 P.
28. Wierzbicka Anna. Semantics, Culture, and Cognition: Universal human concepts in culture-specific configuration. New York: Oxford University Press, 584 p.
29. Whorf B.L. Language, Thought, and Reality. Selected writings of Benjamin Lee Whorf. Technology Press of Massachusetts Institute of Technology. 278 p.